

Debattöden

TORE ELLINGSEN

Med stor tvekan har jag accepterat att skriva några rader för *Ekonomisk Debatt* specialtema inför riksdagsvalet. Akademiker som deltar i den politiska debatten har ofta svårt att skilja sina fördomar från sina forskningsresultat. Att skriva informativa debattartiklar i värdeledade frågor är en ädel konst, och jag avundas de akademiska talanger som behärskar den.

Själv har jag aldrig dragits åt partipolitik, och känner motvilja även mot lösare värderingsbaserade sammanslutningar – t ex Liberala Ekonomklubben – som uppmuntrar till en sammanblandning av politik och vetenskap. *Ekonomisk Debatt* har historiskt sett hanterat problemet förvånansvärt bra, men jag fruktar förstås att denna valspecial är ett steg i riskablare riktning.

Å andra sidan kan *Ekonomisk Debatt* spela en värdefull roll inför valet. Upplysta och ärliga politiker är en värdefull tillgång för ett land. Okunniga politiker som inte kan se ekonomiska samband och maktfullkomliga politiker som struntar i (eller t o m aktivt döljer) desamma, kan å andra sidan ställa till stor skada. Akademiker har ett särskilt ansvar att beivra okunskap och maktfullkomlighet. Det är av detta skäl jag trots all valt att yttra mig här inför det val som min nationalitet förbjuder mig att rösta i.

Under en fyraårsperiod har jag deltid arbetat på en svensk myndighet – Ekonomiska Rådet – vars uppgift att förmedla vetenskapliga insikter till Finansdepartementet. I denna roll har jag sett mycket att glädjas åt, men jag har även blivit bestört, besviken och upprörd. Mest upprörande har det varit att se hur den öppna intellektuella debatten

om angelägna problem trängs bort från den politiska och byråkratiska dagordningen. Låt mig ge tre exempel.

Integrationspolitiken

Flyktingar som kommit till Sverige under de senaste femton åren har haft mycket svårt att få jobb. Arbetslösheten är omfattande och långvarig. Den viktigaste orsaken är uppenbar. Många flyktingar kan helt enkelt inte prestera en arbetsinsats som motsvarar en avtalsenlig lön. De har valet mellan att bli egna företagare och att förbli arbetslösa. Som arbetslös kan man i vissa fall långsamt förvärva de kunskaper som arbetsmarknaden kräver, men denna utbildning kan bara i undantagsfall mätta sig med den introduktionskurs till det svenska samhället som ett vanligt jobb innebär.

Om man vill kraftigt reducera arbetslösheten bland flyktingar finns två alternativ. Antingen måste man göra lönebildningen mer flexibel, så att flyktingar kan skaffa ett första jobb till en lön som motsvarar värdet av deras arbetsinsats, eller så måste man selektivt stödja flyktingars jobb. Eftersom beslut om lönebildningen till stor del fattas av arbetsmarknadens parter, kan Finansdepartementet bäst gripa in genom att påverka löneskatterna. Redan under mitt första år i Ekonomiska Rådet påpekade jag att en varaktig sänkning av arbetsgivaravgiften för flyktingar bör övervägas om man vill ge dem en chans på arbetsmarknaden. Jag upprepade budskapet som ett mantra under fyra år, men sannolikt helt utan effekt. Det märkligaste var att ingen verkade ta förslaget på allvar. Tycker man inte att arbetslöshet bland flyktingar är ett problem, eller är frågan så infekterad att man inte ens vågar diskutera den i slutna rum på Finansdepartementet? Eller ännu värre: Föredrar regeringen att hålla flyktingarna borta från arbetsmarknaden? Vi vet

VALSPECIAL

Tore Ellingsen innehar Ragnar Söderbergs professor i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm. Han var medlem i Ekonomiska rådet under åren 2001–05. Tore.Ellingsen@hhs.se

inte, för regeringen vill uppenbarligen inte ha vare sig analys av eller debatt om denna fråga.

ESO

Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) producerade under många år, och oftast till en utomordentligt låg kostnad, kompetenta och lättlästa vetenskapliga analyser av Sveriges ekonomiska problem. Det kom därför som en total överraskning att socialdemokraterna i sina regeringsförhandlingar med miljöpartiet beslutade lägga ned ESO. Skälet – eller svepskålet – var att mp ville ha finansiering för en motsvarande grupp som skulle utreda miljöfrågor. (Har denna grupp hittills producerat någon utredning i paritet med ESOs miljöekonomiklassiker ”Fisk och Fusk”?) Jag har svårt att tolka beslutet på annat sätt än att socialdemokraterna, med miljöpartiets goda minne, gjorde sig av med en grupp plågsamma sanningssägare – vars rapporter avslöjade allt från socialförsäkringarnas effekter till det samhällsekonomiska slöseriet i väg- och järnvägssatsningarna.

Arvsskatten

Att man underlät att tillfråga Ekonomiska Rådet innan man lade ned ESO är kanhända förståeligt. Det var trots allt rätt uppenbart vad vi skulle komma säga. Desto mer förvånade blev vi när regeringen utan förvarning eliminerade arvs- och gåvoskatten. Jag trodde att socialdemokrater och liberaler var överens om att arvsskatter är bra ur rättvisesynpunkt och att justeringar av gåvobeskattningen skulle vara tillräckligt för att öka legitimiteten, minska skatteplanerandet, och höja effektiviteten. Än så länge har jag inte talat med någon socialdemokrat som helhjärtat förvarar borttagandet av arvsskatten. De flesta tycks, liksom nästan alla nationalekonomer, mena att det vore bättre

att ta bort förmögenhetsskatten – som är ett mycket större hinder för investeringar i näringsverksamhet. Anställda på Finansdepartementet har berättat hur de vid upprepade tillfällen försökte informera den politiska ledningen om arvsskattens fördelar framför förmögenhetsskatten, men utan att få till en saklig diskussion. ”Förvirra oss inte med fakta; vi har redan bestämt oss.”

Mycket tyder på att arvsskattens avskaffande var en eftergift till Svensk Näringsliv, som genom denna reform vill underlätta generationsväxlingen i svenska företag. I så fall är jag förbryllad över vilka uppoffringar företagen är beredda till för generationsväxlingens skull. Med vilken trovärdighet kan arbetsgivarorganisationen Svensk Näringsliv uppmana arbetstagen att visa flexibilitet inför de omstruktureringar som kommer i globaliseringens kölvatten när arbetsgivarna själva mest är intresserade av att behålla makt och förmögenhet inom familjen? Med vilken moralisk rätt kan de be LO skapa utrymme för unga och invandrare på den svenska arbetsmarknaden, när de själva med alla medel inte bara försvarar egna privilegier utan även insisterar på att de ska gå i arv?

Och, javisst, i det senaste stycket gick jag rakt den fälla som beskrevs inledningsvis: Mina värderingar fick plötsligt fritt spelrum. Det var, måste jag erkänna, omöjligt att hålla dem tillbaka.

Slutsats

Flyktingarnas roll på arbetsmarknaden är ett exempel på problem som ansvariga politiker inte velat hantera. Arvsskattens avskaffande är ett exempel på ett problem som hanterats utan offentlig diskussion. Att lägga ned ESO är en struntsak i sammanhanget, men det illustrerar kanhända allra klarast hur maktens kvinnor och män, både till höger och vänster, de senaste åren gärna avstått från djuplodande offentlig debatt.